

Dr. Jožef Mislej, slovenski modroslovec.

Berilo prof. dr. Janka Pajka v »Slovenskem klubu« na Dunaji dne 14. sušca 1891.

Radosti čustvo in zajedno častí me obhaja, da imam priliko govoriti o móži, katerega smemo po vsi pravici prištevati slavnim možém, kolikor jih je zibala mati slovenska. Ako se pa njega ime dandanes še ne imenuje pri nas, in ako še ni našel zasluženega priznanja pri rojakihi svojih, temu krivo je največ to, ker ni pisal svojih del v máterinem jeziku ter ni deloval med rojaki svojimi, ampak pisal nemški in deloval ponajveč v Nemcih, le nekoliko v Slovanih. Mož, čegar ime se menda nocoj prvič sliši v družbi slovenski, imenuje se dr. Jožef Peter Alkantarski Mislej. Znanost pa, v kateri je deloval od mladeniških let do konca dnij — nad šestdeset let! — bilo je modroslovje.

Težko bi bilo umeti in oceniti pravi pomen tega možá, ako ne bi najprej povedali nekoliko uvodnih besed o modroslovskem znanji, katero je Mislej gojil toliko časa.

Kaj je modroslovje, s čim se bavi? — vpraša me kdo. Odgovor je: modroslovje se bavi s poznavanjem človeškega duhá kot ónega bitja, s katerim mislimo, hočemo in delujemo. Da v človeku biva neka posebna moč, s katero si predstavlja zunanje in notranje predmete, s katero premišljuje, s katero snuje namene in po kateri se ravna pri delovanji svojem, tega nas uči živeje in bolje, nego vsaka beseda in vsaka knjiga — svoja izkušnja. Spoznati to moč, katero imenujemo »dušo«, ta nje svojstva, te nje močí, kakor tudi nje slabosti ter po duši razumeti svet in vse, kar je pristopno človeškemu znanju, in tudi prikazni svetá v njih bitji in v njih namenu zbirati in sestavljati v jedno celoto — to si je od nekđaj modroslovje postavilo za namen in konec.

Resnično se človek ne zadovoljuje z zgolj pojavi ali z opazovanjem jedine zunanosti, nego išče v vsem, kar se godí pred njega očmi in pred dušnim očesom njegovim, globljega pomena; človek išče zmisla, išče pomena in končno vrednosti vsake stvari — v vsem in povsod išče »duše«. Takó mu n. pr. v zgodovini ne zadošča, da pozná dejanja, sáme vojske, sáme prevrate, sáma nasilstva in zgolj izpremembe, tudi ne, da pozná zgolj dejanja tega ali ónega velikega možá ali národa, ampak človek išče mislij, vzo-

rov, išče duše in duhá, ki se kot činitelj skriva za dejanji, ki pa je rodnik zgodovinskim pojavom. — V umetnih izdelkih človeškemu ukusu ne zadoščajo zgolj risi, same črte, jedino barve in podobe; človek išče temveč globljega zmisa, išče vzora, ki je pred očen ali ki bi moral biti pred očen v umetnih pojavih. Ta vzor pa je iz kratka duša umotvoru. — Takisto se v npravstvenih ali moralnih delih tega ali ónega možá ne zadovoljujemo s slučajnostimi njegovega življenja in tudi ne z jedinimi njegovimi dejanji in deli, četudi so bila plodovita in blagotvorna za národ ali za človeštvo, temveč povsod vprašujemo po mislih, načelih, vzorih, ki so vodili možá pri njega delovanji. Npravstvenost ali morála uprav zahteva, da zvemo za duševne namene in nagibe, in samó po teh duševnih pojavih sodimo zasluge in pregrehe. — Končno, v verskih rečéh veljá isto. Velikanski napredek se je pojavil v veronauku, ko je bila izgovorjena prevažna, svet prevračujoča beseda, katera je razsvetlila svet z lučjo spoznanja, beseda: »Duh je, ki oživlja; mesó ne služi ničemu«. — »Kar se je porodilo iz mesá, to je mesó, toda kar se je porodilo iz duhá, to je duh«. — »Veter veje, koder hoče, in glas njegov slišiš, nevedé, odkod prihaja in kam gré; takó je tudi z vsakim človekom, kateri je porojen iz duhá«. (Jan. ev. VI. 64; III. 6, 8.) Krščanska vera je tedaj popolnoma filozofska vera. Spoznavati torej čudovito stvar, katera je početek vsemu našemu mišljenju in delovanju, duh človeški ali dušo človeško, to je naloga in namen modroslovju. To visoko nalogo si je tudi postavil mož našega rodú in naše krvi, naš rojak Jožef Mislej.

Ko sem leta 1878. v graški vseučiliški knjižnici preiskaval razne knjige, tičoče se modroslovja, naletim med drugimi na naslov: Joseph Misley: »Grundriss einer Totalgrundmathesis«. Zapišem si naslov, vender do tega, da bi si bil knjigo izposodil in jo čital, nisem prišel. Motilo me je dvoje: prvič naslov »Totalgrundmathesis«, ki je kazal matematiško delo, ali teh ondaj nisem bil namenjen čitati, drugič ime »Misley«, katero se mi je zdelo na prvi pogled angleško, kakor se v imenovanem jeziku jako mnogo imen končuje na »ley«. V naglici nisem mislil nató, da bi imel pred sabo knjigo slovenskega možá. Takó nisem do nedavna več mislil na óno knjigo, kàr zapazim leta 1889. v »Wiener Zeitung« podlistek profesorja Roberta Zimmermanna, naslovljen: »Die Anfänge der mathematischen Psychologie in Wien«. (Wien. Zeitg. 1889., listi 37., 38., 39. — 14., 15., 16. svečana.) V njem najdem na svoje nemalo začudenje navedeno delo našega Misleja in celo povest, kakó se je našlo njega ime, in kakó so se pozvedeli spisi nje-

govi (št. 38.). Ta povest je res čudovita! Robert Zimmermann pri-poveduje, da je na Mislejevo ime naletel v neki francoski knjigi, katero je spisal Ribot: »Psychologie contemporaine, 1885.« Tukaj (na str. 35.) pravi Ribot, sklicujé se na nemškega učenjaka Rosenkranza, da je dunajski zdravnik, po imeni »Niesley«, obračal matematika na dušeslovne pojave, da je pa ostal »popolnoma pozabljen« (»qui est resté complètement oublié«; štev. 38., Wien. Ztg.)

Evo ga našega Misleja — »popolnoma pozabljenega«! Kakó bi tudi ne bil? Zakaj to, kar se zdí iz početka neverjetno, vender je res: »veliki učenjak« Rosenkranz, bivši profesor v Kraljevcu na Pruskem, imel je v rokah Mislejeve knjige in spise, kakor sam pravi, toda Mislejevo ime, katero je njim na čelu takó jasno zapisano trikrat ali celó štirikrat, prepisal je čisto krivo in ga popačil! Torej ni čuda, ako niso učenjaki pod krinko »Niesleya« brž ugenili in pogodili Jožefa »Misleya!« Ta »Odiseja« Mislejevega imena me je močno vzdramila; prešinila me je želja, da bi si bliže ogledal tega možá in spise njegove.

Mislej je živel v drugi polovici osemnajstega in v prvi polovici devetnajstega stoletja, torej v dóbi najvažnejših dogodeb, katere so se kdáj vršile v človeštvu. V to dóbo spadajo najsilovitejše državne izpremembe v Evropi: padla je turška moč; pojavil se je francoski prevrat, ki je rešil evropske národe fevdalizma; oživele so klasiške studije (F. A. Wolff) in starogrške umetnosti (Winkelman); porodila se je nemška književnost (čas Goetheja, Schillerja); vzbudila se je iz nova Skakespearejeva muza, katera je brezkončno pospeševala ideje nove dóbe; zajedno se je porodila novejša slovanska in posebe slovenska književnost; preporodila se je končno modroslovna znanost. Naš Mislej je bil vrstnik Dobrovskemu, Kopitarju, baronu Zoisu, Vodníku, Jarniku, Čopu in nekoliko tudi Prešérnu. Tudi je bil vrstnik našemu Juriju Vegi in imenitnemu hrvaškemu učenjaku Josipu Boscovichu, katerega večkrat omenja v svojih spisih. Takó je tedaj naš Mislej stal sredi mogočnih in silovitih zgodovinskih in znanstvenih dogodkov in vplivov. Posebno močán je bil nánj vpliv Kantovih, Schellingovih, Herbartovih in Heglovih idéj, in čuditi se nam ni, da je v Mislejevih spisih obilo sledov in vtiskov mogočnih móž njega dóbe, četudi si je naš rojak na vso moč branil dúševno samostalnost. Ali znana in utrjena je zgodovinska resnica, da je vsak še takó vélik duh sin svojega časa. Iz Mislejevih spisov se prav lahko razvidi, kaj je v njih svojega, kaj zajetega od drugod.

Življenje Mislejevo, kolikor mi je znano iz drugih životopisov in po svojem trudu, v ničem ni posebno zanimivo.¹⁾ Znani so samo maloštevilni slučajji tega življenja, ali ti razširjajo jako malo svetlobe po njega zasebnem življenji. Nekateri slučajji celo niso še razjasnjeni; tako n. pr. ne poznamo ni dne, ni leta, ni kraja Mislejeve smrti.

Porodil se je Jožef Mislej dne 19. vinotoka leta 1761. Krstni zapissek v matici šentvidske sedanje župnije, nekdanjega vikarijata, slove takó: »Die 19. 8bris 1761. Josephus filius legitimus et natalis Josephi Mislei et conjugis eius Mariae ex Podraga Babtizata (pogrešek nam. Babtizatus) est a me Josepho Brothos (Brathos?) levantibus Patrinis Casparo Premaru et Anna Maszheuka«. Slovenski bi se to glasilo: »Dne 19. vinotoka leta 1761. je bil krščen Jožef, zakonski in rodni sin Jožefa Misleja in njegove žene Marije iz Podrage po mēni Jožefu Bratoži; kumovala sta Gašpar Premaru in Ana Maščevka«. Iz tega krstnega zapiska, katerega sem prejel po dobroti g. župnika podraškega, vidi se, da je porojen Jožef Mislej leta 1761. ne 1762., kakor trdijo nekateri pisatelji, (n. pr. R. Zimmermann na dotičnem mestu); da je rojstveni kraj Mislejev znana vas Podraga, ki je od leta 1890. samosvoja župnija, prej pa je pripadala vikarstvu šentvidskemu, da je tedaj naš Mislej Podražan; da se njega krstnik imenuje »Josephus Bra(o)thos«, pokvarjeno iz pravega slovenskega imena »Bratož«, katero še dandanes živi v Podragi; da se je kum imenoval »Premaru« t. j. Premrl, kumica pa »Anna Maszheuka«, t. j. Ana Mašičevka ali Mašičeva, katero ime je tudi še dandanes v Podragi (prim. »Koledar družbe sv. Mohorja« za leto 1891. str. 102: »Ana Mašič«). Sploh pa živi ime »Mislej« dandanes še na več krajih vipavskih, takó v Šent Vidu nad Vipavo, v Gočah in Lozicah (prim. isti »Koledar« str. 102.—3.); v Podragi dandanes ne živi nobeden Mislejev.

¹⁾ Mislejevo življenje so opisali: Daniel Matjašovsky (»Matyassovszky«): *Historia Misleyanae inventionis Pambaseomatheseos*. Viennae, 1826. s sliko.)

Constant von Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 18. Theil. Wien, 1868. (pod imenom »Misley«.)

Ladislav Rieger: *Slovník naučný*. V. zv.

Gräffer u. Czikann: *Oesterr. Nation.-Encyclopaedie*. Wien, 1835. III. zv. in VI. zv. (Suppl.)

Poggendorf: *Biograph.-litter. Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften*. Leipzig, 1863. II. zv. (pod imenom »Mysley« — samo izvadek iz »Oest. Nat. Encycl.«)

Robert Zimmermann: *Die Anfänge der mathematischen Psychologie in Wien*. Wiener Zeitg., 1889., šte. 37., 38., 39., (»Feuilleton«.)

Razven teh del so mi rabila sama dela Mislejeva in razna poročila, pisma in poročila.

Ako se smé verjeti Matjašovskemu, došli so Misleji okolo leta 1403. iz Zemplinske in Abanjvarske županije na Ogerskem na Notranjsko.¹⁾

Rojstveni kraj našega učenjaka torej ni Vipava (Wippach), kar trdijo vsi životopisci, nego Podraga, kakor sem sedaj prvi dokazal iz krstnega zapiska. Vsaj v denašnji dekaniji vipavski naš Jožef Mislej ni nikjer drugje zapisan pod gôri navedenim letom in dnem, nego pri Šent Vidu. Besede Misleja samega, ki piše v tretjem zvezku svojih del, da je šel jeseni leta 1778. iz Ljubljane v »Vipavo« (Wippach), »svoj rojstveni kraj (mein Geburtsort), na vélike počitke« (III. I. del, str. LXXII.), nikakor ne podirajo moje trditve, zakaj beseda »Wippach« tukaj rabi, kakor večkrat, za ves vipavski okraj, v katerem je ravno Podraga.²⁾ Sicer pa je prav trdil, ker je takrat Podraga pripadala vipavski župniji.

Da je naš učenjak Jožef Mislej prav tisti, kateri je zapisan v krstni knjigi pri Šent Vidu, vidi se iz več okolnostij: prvič, ker se sklada rojstveno leto tudi po drugih zapiskih Mislejevih, v katerih govori o dijaških svojih letih, z letom 1761. (prim. III. zv. I. del str. LXXII.), drugič, ker Matjašovsky izrecno navaja, da je tisti dan njega rojstveni dan (str. 1.), tretjič posebno iz predimka »Peter Alkantarski« (»Peter von Alcantara«), katerega si je pridela Mislej, kar se vidi na čelu drugega in tretjega zvezka njegovih del, dočim stoji na čelu prvega zvezka samó »Joseph Misley«. V krstni knjigi nič ne stoji o tem »Petru«; ali če primerimo god tega svetnika in 19. dan vinotoka, vidimo, da je ta dan meseca god sv. Petra Alkantarskega. Mislej si je tedaj, ne da bi bil nánj krščen, izbral za patrona svetnika rojstvenega svojega dné, sv. Petra Alkantarskega, po stari šegi slovenski. Zató niti misliti ni, da bi naš učenjak Mislej ne bil tisti Mislej, katerega navaja krstni zapisek šentvidski.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Prim. Matjašovskega: str. I. Ime »Mislej« izvaja isti pisatelj od posestva »Misley« v Abanjvarski županiji (ravno tam). Ali méni se zdi prazna povest, da bi se bili Misleji preselili z Ogerskega; takisto neupravičeno je takšno izvajanje imena »Mislej«.

²⁾ Onim, ki tega okraja ne poznajo, bodí povedano, da je vas Podraga ob desni roki v stráni vélike ceste, ki vodi iz Vipave v Šent Vid nad Vipavo.

Dr. Jožef Mislej, slovenski modroslovec.

Berilo prof. dr. Janka Pajka v »Slovenskem klubu« na Dunaji dne 14. sušca 1891.

(Konec.)

Duša človeška je samó jedna izmed pojavov obče ali svetovne duše, toda taka, ki je na višji stopinji razvitka nego druge, samó da je nižja od božje in angeljske (II., predg. 102.—105.). Svetovna duša — tedaj tudi človeška, nje del — pa ima to svojstvo, da se sčasoma čimdalje više razvija in pooblašuje. Pomoček temu je po Mislejevem nazoru »vzgoja« (Erziehung, II., predg. str. 125.), katera je dvojna: ali tuja ali samosvoja; prva se vrši brzo, druga jako počasi (I., str. 132.—144.). Nekateri duše se sčasoma izboljšujejo, druge pohujšujejo, tretje bivajo nekaj časa v stanju poboljška, nekaj časa v stanju pohujška, ali napósled se vendar vse pomičejo k boljšemu stanju, kar primerja Mislej pomnoževanju ali pa zmanjševanju močij (Concentration — Discen-tration der Kräfte; II., predg. str. 145.). Ta pojav je Misleju znamenje dušnega zdravja ali dušne bolezni (II., predg. str. 110.—115.).

Vse to dušno dviganje in izpreminjanje se spoznava iz nra-vstvenega ali morálnega stanja duš, in Mislejev namen je, da bi v matematiških in geometriških tablicah in narisih razkazal ta pota, kakó namreč hodijo dušna bitja zdaj v morálnem oziru kvišku, zdaj nizdolu, zdaj naravnost, zdaj postráni, zdaj zopet po ovinkih in v krivih črtah.

Poglejmo si nekoliko, kakó je Mislej napravil te račune! Mislejev narisek ali, kakor ga imenuje, »dušna mapa« (Mappe), predstavlja idealni nra-vstveni pot razvijajoče se svetovne duše v podobi navpične preme črte (I., str. 148. in večkrat). To črto si je mislil brezkončno, ker se mu je zdel morálni napredek duš brez konca in prestanka; in to neprestanost (Continuität) ravno predstavlja prema črta brezkončnica (II., predg. 74.). Nra-vstveni potje drugih duš pa, ki izhajajo iz obče svetovne duše, dosežajo sicer isti brezkončni zmoter morálne popolnosti, toda ne morejo dohajati svetovne, idealne duše, dasi izkušajo hoditi ž njo vzporedno. Zató jim je Mislej narisal po dvojce »asimptot«, t. j. takih krivih črt, katere se sicer približujejo točki ali črti, bodisi krivi, bodisi premi, toda je nikoli ne dosežejo, da bi se prekrizale ž njo (II., str. 6.—7.); zató bi jim slovenski smeli

rěči »črte približanke« ali »rázsohe«, ker so podobne drevesnim in vejnatim rázsoham.

Sredi svoje mape je narisal Mislej pravokotno ploskev, v katere sredini je sedež svetovni duši, iz katere sredine izhajajo dušni razvoji najprej v premih, pozneje v približnih črtah, in sicer ob levi in desni stráni navpične črte, katera jim vsem rabi za »glavno ós« (Hauptaxe), tedaj ob stranéh svetovne duše. Približanke, kadar so obrnjene navzgori, kažejo rastoče stopinje »popolnosti ali kreposti« (Tugend-Asymptoten), kadar pa so obrnjene nizdolu, kažejo stopinje »pregreh« (Laster-Asymptoten) (II., predg. 102.). Takó n. pr. je približanka »angelja« nad vodoravno srednjo črto, óna »prahú« pa prav toliko pod to srednjo črto (II., predg. 102.). Kar gré tedaj navpik nad srednjo vodoravno črto (absciso), potegnjeno skozi središče pravokotne ploskve, to je Misleju »pozitivni« razvoj, tedaj morálni napredek; kar gré pod to črto, to je »negativni« razvoj, tedaj nazadek (II., str. 10.); kar leží na desni stráni navpične črte ali osí (ordinate), to mu pomeni »aktivnost« ali »samodelavnost« duše, kar leží na levi stráni osí, to mu je »trpno« ali »pasívno« stanje duše (II., str. 19.). Po Misleji je torej vsak napredek nekaj v morálnem oziru dobrega, vsak nazadek pa znamenje morálne slabosti. Vsaka duša ima namreč tri svojstva: da je »samodelavna« (selbstthätig, aktiv), da je »trpeča« (fremdthätig, passiv), t. j. da je podvržena tujemu vplivu (II., predg. 87. in večkrat), in da je »posredujoča« (mediativ-thätig; II., predg. 44.) t. j., da se ravna po morálnih vzorih, da je tedaj na pol samodelujoča, na pol trpna. Pri tretjem svojstvu misli naš modroslovec na človeško »vest« (Gewissen), katera posreduje med Bogom in stvarjó, katera vodi h kreposti in k morálni popolnosti, k vzorom (I., str. 167.). Sploh je vredno opomniti, da se Mislejevo modroslovje skrbno ozira na krščansko verstvo, takó da je prištevati Misleja najboljšim zastopnikom krščanskega modroslovja, kar je razvidno iz neštevilnih mest njegovih spisov.

Ali jedro Mislejevega nauka ne tičí v teh nariskih, črtah, krogih i. t. d., ampak v združevanju matematiških in modroslovskih nagledov in pojmov. Po Mislejevem nazoru ne dohajajo matematiške predstave človeškemu duhu od zunaj, ampak prirojene so mu, ali dane »a priori«, tedaj so prvotne resnice, katere imajo neovržno objektivno veljavo. Mislej pravi: »Matematiški nagledi« so »prvotni«, torej »zakonodajalni« in »resnični« (II., str. 25.). Po Mislejevem mnenji je vse in vsako mišljenje podvrženo matematiškim pravilom, in kar veljá v matematiki, to veljá tudi za vsako

drugo znanost, torej tudi za psihološko, morálno in versko, takó da so ti pojmi jednaki »občeveljavnim pojmom človeškega razuma« (II., str. 33.). Mislej je torej matematiške nazore tolmačil kot modroslovne, in sicer takó-le: Kakor so si pozitivne in negativne veljave nasprotné v matematiki, takó so si protivne v psihološkem oziru; vsaka duša je po Mislejevem nazoru sama s seboj v morálnem oziru razdvojena in sama na sebi nasprotna (I., str. 167.). Duše, katere so pod vodoravno črto njegove mape, te so »ničeve« duše (Nichtigkeitseelen; ravno tam). Razvitek duš je izražen z ulomki (Brüche); števcí (Zähler) pomenijo idealno morálno pravilo (Vorschrift), kateremu naj posamniki zadoščajo, imenovalci (Nenner) pa pomenijo dogotovljeno izpolnitev teh pravil (II., str. 47.). Zakon matematiške nepretrganosti ali stanovitosti (Continuität), da namreč vsaka številka ali vsaka podoba in nje deli rasejo v brezkončnost ali pa pojemajo, térja, da se tudi duševne moči zmatrajo za brezkončno rastoče ali pojemajoče stopinje npravstvenosti (II., str. 58.). Iz tega vzroka je človeška duša zmožna brezkončne popolnosti (II., str. 74.) in zakon morálnega izboljšanja je resničen (II., str. 104.—6.). »Asimptote« ali »približne črte« izražajo razmerje med razvitki vzorne duše in njo posnemajočih duš (II., str. 51. in 68.). Takó je Mislej našel 51 stopinj morálnega razvoja (II., str. 52. in I., str. 171.). Črte mu pomenijo »čase življenja« (I., str. 147.), »kotje« razmerje med delavnostjo in trpnostjo (II., str. 78.—9.); ves časovni in prostorni svet pa mu predstavlja brezkončno velika krogla ali globus (I., str. 157. do 158.); polméri (Radius) te krogle — »velikost morálnega razvitka« (I., str. 99.). Iz obče veljave matematiških pravil sklepa Mislej tudi, da njega matematiška psihologija veljá za vesoljni svet ali »za vse svetove« (II., str. 106.), takó tudi za vse čase in veke (II., str. 108.). In takó je naš rojak Mislej osnovatelj novejšé matematiške psihologije, znanosti, kateri je celó danes podstrta le slaba in šibka podlaga. Poskusili so že Grki nekaj podobnega: Pitagora in Platon, za Misleja dnij tudi Herbart, ali takó natanko in obširno ni nihče obračal matematike na psihološke in morálne pojme, niti Herbart, niti Fechner niti Müller. Naš Mislej je torej v tem oziru vrezal novo brazdo na polji modroslovja.

Sploh pa je bil Mislej natanko véšč znanosti svoji. Poznal je vse modroslovje od najstarejšega grškega in indskega do najnovejšega nemškega, žal, da ni poznal tudi angleškega in francoskega. Vse nauke je izbiral s kritiškim pogledom in ni bil slep posnemovalec tujih mislij in trditev. Nemškim modroslovcem je veroval jako málo; malone vse

je ostro šibal kot prazne in puhle govornike. Zveden je bil v vseh strokah te znanosti, posebno pa v dušeslovji. Rad se je imenoval »dušnega zdravnika« (psychischer Arzt; II., str. 31.). Sploh je dušeslovje razmotraval s fiziološkega ozira (I., str. 7.) in je bil takó prednik denašnje Fechnerjeve »antropološke psihologije« (prim. III., I. del, str. LII.). Globoke so njega opazke o moráli in vzgoji, tudi o estetiki. Mislej je učil nauk o razvoji (Evolutions-, Entwicklungs-Theorie); vzpodbudil je osnovanje nove znanosti: biologije, veléč, »naj se učenjaki združijo, da preiščejo vse življenje, kar ga je v prirodi« (II., str. 56.). Bil pa je tudi dobro zveden v matematiških in prirodoslovnih znanostih (v kemiji). Stal je sploh na vrhunci svojega časa. Kar pa je poglobitno: Mislej je v modroslovji izviren; nastopal je čisto nova pota mišljenja in je bil duševni oče mnogih modroslovnih teorij, katera veljajo dandanes. —

Predaleč bi me zavedlo, ako bi hotel razjasnjevati, ocenjevati in pretresati vse, kar je Mislej trdil in dokazoval, zató naj h koncu izpregovorim še nekoliko o značaji našega učenjaka, torej o njega duši. Poleg njega poštenosti in značajnosti naglašam velikansko vztrajnost, katero je sijajno dokazal pri svojih delih in studijah. Mnogokrat toži, da ga je »kôpa pozivnih opravil premnogokrat motila v studijah« (II., predg. 20., 21., 24., 40. in večkrat). Zató hvalijo kritiki to marnost, pišoč: »Vsakdo vidi, kolik je moral biti trud in kolika vztrajnost, katero je toliko let obračal na svoje delo« (III., I. del, str. IX.).¹⁾ Saj je, kakor pravi na raznih mestih, več nego 40, dà, več nego 50 dolgih let izdeloval svojo sistemo (III., I. d., str. XXV. in XVI.). Dobička od svojega truda ni imel nobenega; njega trud je imel pred sabo čisto vzoren zmoter, vesel je bil, če so mu bili le troški povrnjeni (III., I. d., str. XIX.). Navzlic temu nikakor ni zanemarjal zdravniškega svojega poziva, ampak je bil, kakor piše kritik, »zeló čislán zdravnik jako obširnega poslovanja« (III., I. del, str. XXV.). Vrhú tega je Mislej tudi proučeval vse druge fakultetne studije, da bi bolje spisal svoje delo (III., I. del, str. 17.). Takó delavnega ga je presenétila smrt. Zdí se mi, da ga vidim, 79letnega starčka, v samotni urici, bržkone popolnoma zapuščenega, zamaknjenega v svojo »mapo«, kàr se mu približa prijazna smrt rešiteljica in mu lahno potrka na rame, rekoč: »Pojdiva poskusit, ali prav kaže mapa!« — Ta marnost Mislejeva pa je, kakor se vidi mêní, najboljši del slovenskega značaja. Čeravno iz spisov ne gleda nič slovenskega, bil je Mislej vendar pravi Slovenec, pristen Slovan po duhu. Káko uprav železno vztraj-

¹⁾ Matjašovsky pravi: »Mislejeva marnost je znamenit pojav v človeški zgodovini.«

nost kaže naše slovensko in vsako slovansko ljudstvo pri vsem težkem svojem delu! Jednako marni so tudi naši slovenski učenjaki, katerih imena je povestnica zapisala v zlato knjigo svojo. Saj so bili iz večine, recimo malone vsi, samouki, kar jih je povila mati slovenska: Vodnik, Jarnik, Kopitar, Miklošič, Caf, Trstenjak in koliko drugih menj znanih!

Dà! Tudi modrovanje je pravo slovensko svojstvo. Saj dobro vemo, kakó radi naši ljudje »tuhtajo«! Koliko več modroslovcev v kmetskem jopiči bi bilo znanih, da imamo več takó bistrournih opazovalcev ljudstva, kakeršna sta n. pr. Stritar in Jurčič, ki sta opisala dôkaj takih národnih »modrecev«! — Takó tedaj končujem opis učenega našega modrijana in zajedno trdim: Slovenci imamo izvrstne pesnike in noveliste, izborne jezikoslovce, vestne zgodovinarje in matematike; odslej tudi ni smeti več rêči, da je prazen — modroslovni predel! Saj imamo tudi izvrnega svojega modrijana Jožefa Misleja Podražanal

Zrna.

1.

Kot solnce zagrne tèmni oblak —
In žarke nebeške prestréze,
Takó pred resnico jásno mrak
Predsodkov na oči nam léze.

2.

Pomèn beséd ni vselej prazen,
Čeprav jih trosi človek blazen.

3.

Težko skrivnost se dolgo v srci nosi,
Ko glas o nji se neresničen trosi.

4.

»Saj vse miní, trpi voljnó!«
Takó tolaži svet trpine.
Bolest — kdo pač bi dvojil — mine,
A vpraša se: kdaj in kakó?

5.

Tudi stena bela
Črno senco dela.

6.

Nikdár očeta ni ljubila
Izjema — hči pravila.

7.

Naj solnce žgè, naj hruje zima,
Srcé nikdár strahú ne góji!
Več nego méní, človek ima
Snoví železne v krvi svóji.

8.

Kaj je modrost, ljudje vedó,
A malo vé jih, kje cvetè,
Še menj kdo hrepení za njó,
Res moder skoraj ni — nihčè!

Bistràn.

